

Cavidan Baladayı oğlu Nəzərov
nezerovaturkan29@gmail.com
Bakı Dövlət Universiteti

TSİKLİK İQTİSADI İNKİŞAFIN HÜQUQİ TƏNZİMLƏNMƏSİ VƏ TSİKLƏRİN FAZALARI

Açar sözlər: böhran, iqtisadi inkişaf, tsiklik fazalar, dövlət tənzimlənməsi, hüquqi normalar, maliyyə böhranı, fiskal və monetar siyasət, hüquqi tənzimləmə

Legal regulation of cycle economic development and phases of cycles

Summary

The subject of the article covers issues that have been relevant since the last century. The study of economic fluctuations, the study of their causes allows us to make proposals to eliminate its negative consequences. Frequent crises since the early twentieth century necessitate the expansion of research in this area.

The peculiarities of cyclic phases require different approaches and problem-oriented regulatory policies. For this reason, it is necessary to pursue an adequate state policy. Normative legal acts, laws and decisions are the main tools of legal regulation. Steps are also being taken to reduce the negative effects of the cyclical phases used by the Central Bank and other banking and financial institutions

Key words: crisis, economic development, cyclical phases, government regulation, legal norms, financial crisis, fiscal and monetary policy, legal regulation

Giriş

Tədqiqat zamanı, tarixi metoddan istifadə edilərək iqtisadi tsikllərin baş vermə səbəbləri araşdırılmışdır:

- Fazaların bir-birini izləməsinin qanunauyğunluqları müəyyən edilmiş;
- Tsiklik tərəddüdlər zamanı iqtisadi inkişafın davamlılığına nail olmanın yolları tədqiq edilmiş;
- Son övrlərdə global hadisələrlə bağlı baş vermiş və ya baş verməsi ehtimal edilən böhran fazalarında tənzimləmə yolları tədqiq edilmiş;
- Tədqiqat aparılması ilə tsiklik iqtisadi inkişafın idarə olunmasının funksiyaları və perspektiv imkanları öyrənilmişdir.

Məlumdur ki, təbiətdə mövcud olan hərşey bəlli tərəddüdlərlə inkişaf edir. İqtisadi hadisələr də bundan yan keçmir. İstər makroiqtisadi, istərsə də mikroiqtisadi cəhətdən iqtisadi proseslərdə inkişaf bir istiqamətli olmayıb, zaman-zaman böhranlarla, enmələr-qalxmalarla müşahidə olunur. Bu cür dəyişmələrlə müşahidə olunan inkişafın yaradacağı mənfi nəticələrin aradan qaldırılması, makroiqtisadi tarazlığın və sabitliyin əldə olunması üçün dövlətin məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirəsi labüddür. Bunun üçün antitsiklik siyasət həyata keçirən dövlət tənzimləyici rolunu hüquqi cəhətdən həyata keçirir. İqtisadi sabitlik elə bir anlayışdır ki, biz onu ayrı-ayrı iqtisadi sahələrə deyil, bütövlükdə iqtisadiyyata aid edirik. Belə olan halda sabitliyin pozulması bütövlükdə ölkənin iqtisadi inkişaf dinamikasında dəyişikliyə səbəb olur. Məqalənin mövzusu o səbəbdən əhəmiyyətlidir ki, iqtisadi inkişaf tarixinin bütün dövrlərində böhranlar, enmələr müşahidə olunmuşdur. Mövzunun təhlili, tsikllərin araşdırılması, tsikllərin xarakteristikasının öyrənilməsi bizə imkan verir ki, onun mənfi nəticələrinin aradan qaldırılması və ya zəiflədilməsi üçün təkliflər irəli sürə bilək. İqtisadi inkişaf, habelə iqtisadi artım nəticə etibarilə dövlətin iqtisadi cəhətdən qüdrətlənməsinə əsas verir.

Qloballaşan iqtisadi münasibətlər fonunda tədqiq edilən mövzu olduqca aktualdır. 2008-ci ildən başlayan və günümüzdə də fəsadları ayrı-ayrı sektorlarda müşahidə edilən maliyyə və iqtisadi böhranların öyrənilməsi, iqtisadi tsikllərin durğunluq və böhran dövrlərində idarəedilməsi məsələləri, bu məsələdə daxili və xarici faktorların, iqtisadi şokların qiymətləndirilməsi, həll yollarının, tənzimləmə istiqamətlərinin, funksiyaların müəyyən edilməsi, nəticə etibarilə, iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişaf dinamikasında öz müsbət nəticələrini göstərəcəkdir.

Nəticə

Tsikl dedikdə biz elə bir iqtisadi vaxt periodu başa düşürük ki, həmin dövrdə zamanla əmtəə və xidmətlərin həcmində artma, durğunluq, azalma kimi mərhələlər bir-birini əvəz edir. İqtisadi tsikl dedikdə dövrü olaraq dörd mərhələdən keçən iqtisadiyyatın ümumi vəziyyəti başa düşülür. Bir tsikl daxilində bu hadisələrdə müəyyən təkrarlanmalar baş verir ki, bunu tsiklin fazaları adlandırırıq. Tərfi elmi ifadə ilə belə deyə bilərik: İqtisadi tsikl, iqtisadiyyatda bir tarazlıq vəziyyətindən digər tarazlıq vəziyyətinə qədər olan dövrü, yaxud da bir böhran nöqtəsindən digərinə qədər keçən dövrü ifadə edir. Bəzi iqtisadi ədəbiyyatlarda tsiklik inkişafın əsasən sənayə sahəsi üzərindən öyrənilməsinə irəli sürərək, iqtisadi tsikli sənaye tsikli də adlandırırlar. İqtisadi inkişafda müşahidə olunan qeyri-sabitlik müxtəlif xarakter alırsa, bu hal iqtisadi tsikl adlanır.

İqtisadi böhranların öyrənilməsi, böhrandan çıxış yollarının araşdırılması məsələləri iqtisadi məktəb nümayəndələrinin diqqət mərkəzində olsa da, bu mövzuya əhatəli yanaşma 1929-1933-cü illəri əhatə edən “Böyük İqtisadi Böhran”-ın baş verməsindən sonra yaranmışdır.

Makroiqtisadi qeyri-sabitliyin müşahidə olunduğu dövrlərdə iqtisadi fəaliyyət sahələrinin bütün istiqamətlərində qiymətlərin səviyyəsində, məşğulluq və işsizliyin nisbətində, sahələr üzrə istehsalın həcmində əhəmiyyətli dəyişikliklər nəzərə çarpır. Belə ki, iqtisadi qeyri-stabilitlik zamanı istehsalın həcmi azalır və müəyyən zaman kəsiyində əmtəə və xidmətlər istehsalının artırılması mümkün olmur. Bu isə öz növbəsində bazarda məcmu tələb və məcmu təklif arasındakı tarazlığın pozulması ilə nəticələnir. İqtisadiyyatın tsiklik inkişafı müxtəlif iqtisadi məktəblərin araşdırma mövzusu olmuşdur. C.M.Keyns, K. Marks, Y.Şumpeter, C.Klark və digərlərinin tədqiqat obyekti olmaqla, onlar tərəfindən nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür. Monetarist iqtisadi məktəbinin nümayəndələri iqtisadi fazaların dəyişimini kredit faiz dərəcələri ilə əlaqələndirirdilər. Faiz dərəcələrindəki dəyişimlər tədricən ev təsərrüfatları, müəssisə və firmalar, habelə hökumət tərəfindən borc almaya bu və ya digər formada təsir etdiyindən iqtisadi aktivliyi azalda və ya təhrik edə bilər. Bəzi iqtisadçıların fikrincə praktik olaraq iqtisadi tarazlıq mümkün deyildir, yalnız bir-birini əvəz edən tsiklik periodlar vardır (Allahverdiyev, 2009).

İqtisadi qeyri-sabitlik həm daxili, həm də xarici təsirlər hesabına formalaşa bilər. Xarici təsirlər: innovativ dəyişikliklər, ixtiralar, istehsala təsir gücündə olan texnika və texnologiyaların inşikafı; müharibələr, siyasi proseslər; yeni yananacaq və qiymətli metal yataqlarının kəşfi və s. aid ola bilər.

Daxili təsirlər: şəxsi istehlakın həcmində dəyişməsinə müvafiq istehsalda və məşğulluq nisbətindəki dəyişmələr, əsas kapitalın xidmət üçün yararlılıq xidməti, əsaslı kapital qoyuluşunun artırılması, istehsalın modernləşməsinə, innovativ istiqamətlərə kapital yatırımlarının edilməsi, dövlətin iqtisadi siyasətinin dolayı və birbaşa alətləri hesabına istehsalın həcmində, istehlak və tələbatə təsirlər və sair.

Tsiklik iqtisadi inkişafın öyrənilməsində digər bir məsələ onun qısamüddətli və uzunmüddətli dövrdə fərqli xarakteristikaya sahib olmasıdır. Bu fərqlilik özünü ən çox qiymətlərin səviyyəsində göstərir. Belə ki, uzunmüddətli dövrə qiymətlər bazarda tələb və təklif arasındakı dəyişməni tez əks etdirir. Qısamüddətli dövrdə isə qiymətlər müəyyən zaman üçün sabit qəbul edildiyindən bazarda tələb və təklifin uzlaşması nisbətən qorunur. Uzunmüddətli dövrdə pul bazarında məcmu təklifin həcmi, əsasən, nominal göstəricilərə təsir edir, nəinki real göstəricilər. Nəticə etibarilə, bazarda pul kütləsinin azalması əmtəə və xidmətlərin qiymətlərini aşağı salır. Uzunmüddətli dövrdə qiymətlərin dəyişməsi nominal əməkhaqqının həcmində dəyişsə də, real əmək haqqı, istehsalın həcmi və işsizlik səviyyəsi kimi iqtisadi kateqoriyalarda nəzərəçarpan dəyişiklik yaratmayacaqdır. Uzunmüddətli və qısamüddətli dövrlərdə inkişafın təlatümlüyü makroiqtisadi qeyri-sabitliyin göstəricisidir.

İqtisadi tsikllərin yaranma səbəbləri müxtəlifdir, bunlara iqtisadiyyatda zamanla investisiyaların həcmindəki artma-azalmalar, bəzi hallarda investisiya imkanlarının tükənməsi, bazarda pul kütləsinin həcmində dəyişməsi, real istehsal imkanları ilə planlanan iqtisadi istehsalın üst-üstə düşməməsi kimi səbəbləri sıralamaq olar. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, iqtisadi sabilliyi pozan, zamanla iqtisadi sistemə təsir göstərən impulslardır. Bu impulsar hesabına təsir şokları yaranır və iqtisadi sistemin tarazlığında tərəddüdlər əmələ gəlir. İqtisadçı alimlər sözügedən impulsarın aşağıdakı növlərini ayırırlar:

1. Əsas təsiri istehsal üzərindən müşahidə edilən təklif şokları-bu impulslara dünya bazarında xammal məhsullarının qiymətlərinin tez-tez dəyişməsinə, iqlim dəyişikliklərini, innovativ yenilikləri, yeni texnika və texnologiyaların ixtiraları, yeni xammal mənbələrinin kəşfi və sair aid edilə bilər.

2. Makroiqtisadi səviyyədə verilən qərarlar və qanunlarla bağlı olan və əsasən tələbə təsir göstərən şoklar. Bunlara dövlətin monetar-pul və fiskal siyasətini, borc faiz həcmindəki dəyişmələri, valyuta məzənnəsinin qeyri-sabitliyi, dalğalanmaları və s. aiddir.

3. Özəl sektorda yaranan tələb şokları-Bunlar iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarında investisiya yatırımları, habelə istehlakçıların xərclərinin həcmindəki dəyişmələrlə xarakterizə edilir (2).

Karl Marksın iqtisadi yanaşmasına əsasən, iqtisadi sabilliyin pozulduğu dövrlərdə ortaya çıxan tsiklik fazalar dördə ayrılır:

- İqtisadi böhran-tsiklik periodun birinci fazası olan durğunluq dövründə xalq təsərrüfatının və ya istehsalın ayrı-ayrı sektorlarında deyil, bütünlükdə əmtəə və xidmətlər istehsalında, təsərrüfat fəaliyyətində sarsıntı və çöküş müşahidə edilir. İqtisadi böhran dövrünün səciyyəvi xüsusiyyəti istehsal edilən mal və məhsulların həcmində bazarla həmin əmtəələrə olan tələbi üstələməsidir. Alqı-satqı əməliyyatlarının çətinləşməsi, həddən artıq istehsalla əlaqədar tədricən istehsalın fəaliyyətinin zəifləməsi, işsizlik faizlərinin artımı, istehlakçıların alıcılıq qabiliyyətinin aşağı düşməsi böhran fazasının xarakterizə edən əsas xüsusiyyətlərdəndir. Ölkənin pul-kredit, maliyyə sistemi çökür, kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrindən başlayaraq biznes sektorunda iflaslar müşahidə edilir. Əhəlinin rifah halı pisləşir, orta təbəqənin sayı azalmaqla yoxsulluq kütləvi xarakter alır.

- Durğunluq-böhran fazası tədricən durğunluq övrü ilə əvəz olunur. Bu dövr uzun müddət ərzinə davam edə bilər. Xarakteristik xüsusiyyətləri əhəlinin alıcılıq qabiliyyəti nisbətən yaxşılaşsa da, əmtəə və xidmətlərə aşağı tələbin olması, işsizlik faizinin yüksək olması, zamanla qiymətlərin enməsinin qarşısının alınması, istehsalın həcmində sabit saxlanılması və sairidir.

- Canlanma-İstehsalın genişlənməsilə iqtisadi inkişafı canlanma mərhələsi başlayır. Zamanla istehsalın həcmində əsaslı artım müşahidə edilir, işsizlik faizləri azalmağa başlayır. İstehsal amilləri bazarına amil məhsullarına olan tələb artır, borc faiz dərəcələri və qiymətlərdə artım müşahidə olunur.

- Yüksəliş-istehsal potensialından tam istifadə edilməsi və qısa zaman kəsiyində mənfəətin maksimumlaşdırılması imkanı iqtisadi inkişafın canlanma mərhələsindən yüksəliş mərhələsinə keçidə əsas verir. İstehsalın tam həcmə işləməsi işçi qüvvəsi bazarını canlandırıdığından və işçi qüvvəsinə olan tələbi artırdığından məşğulluğun təmininə və əmək haqqının artımına səbəb olur. Həm işçilərin, həm də kapital sahiblərinin gəlirləri özünün maksimum həddinə çatır (Veral, 2018: 463-488).

İqtisadi dövrləri müəyyən etmək üçün məşğulluğun səviyyəsi, faiz dərəcələri, istehlak xərclərinin həcmi kimi iqtisadi kateqoriyalardan istifadə edilir.

Hökumətlər və böyük maliyyə qurumları iqtisadi dövrlərin gedişatını və təsirlərini idarə etmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edirlər. Hökumətin idarəedici aləti maliyyə siyasətidir. Böhranın aradan qaldırılması üçün hökumətlər genişləndirici maliyyə siyasətini tətbiq edir. Əksinə, yüksəliş dövrlərində ümumi xərcləri azaltmaq üçün vergi və büdcə profisiti tətbiq edərək daraldıcı maliyyə siyasəti tətbiq edirlər. Mərkəzi banklar iqtisadi dövrlərin idarəedilməsi üçün pul siyasətindən istifadə edir. Belə ki, iqtisadiyyatda durğunluq və enmələrin müşahidə edildiyi zamanlarda genişləndirici pul siyasəti hesabına faiz dərəcələrini aşağı salır, xərcləri və ya investisiya yatırımlarının həcmi artırır. Əksinə, iqtisadiyyat yüksəliş dövründə olduqda daraldıcı siyasət yeridir. Bu dövrlərdə Mərkəzi bank faiz dərəcələrini artırır, inflyasiya təzyiqlərini azaldır, kredit axınlarını yavaşladır (Veral, 2018: 463-488).

Yüksəliş dövründə investorlar, əsasən, texnika və texnologiya məhsullarının, iri şirkətlərin, enerji şirkətlərinin alışıni həyata keçirdikləri halda, böhran dövrlərində isə investorlar kapital yatırımlarını maliyyə, kommunal, səhiyyə cəhətdən tənəzzül edən şirkətlərin alışına sərf edirlər.

Qeyd etdiyimiz kimi, iqtisadi tsikllər müəyyən fazalar üzrə hərəkət edirlər. Bu hərəkət trayektoriyası çevrəşəkilli deyil, spiralvaridir, yəni fazaların bir-birini əvəz etməsi həm uzunmüddətli, həm də qısamüddətli dalğalanmaları ehtiva edir. Bu aspektdən yanaşıldıqda iqtisadi tsiklləri aşağıdakı formaları fərqləndirilir:

Uzunmüddətli tsikllər-iqtisadi inkişafın uzun zaman kəsiyində davam edən tərəddüdləridir. Bu tərəddüdlər bəzi hallarda əlli ilə qədər davam edir. İqtisadi ədəbiyyatlarda “Kondratyev” tsiklləri şəklində adlandırılır. Kondratyev dalğaları texnoloji inkişafın gətirdiyi yüksəliş dövründən sonra ortaya çıxan uzunmüddətli dövrlərdir. Öz adını rus kommunist iqtisadçısı Kondratyevin adından götürən bu iqtisadi tsikllər 18-ci əsrdən etibarən təsbit edilməyə başlanılmışdır. Kondratyev hesab edirdi ki, sözügedən dalğalanmalar özündə təkamül və özüniyenilmə dövrələrini ehtiva edir. Əlavə olaraq, Kondratyev tsikllərinin dörd alt mərhələsi vardır:

I dövr: infilyasiya ilə yanaşı məhsuldarlığın artması, habelə iqtisadi partlayışla xarakterizə edilir.

II dövr: iqtisadi böyümənin tədricən yavaşlaması, işə münasibətin dəyişməsi, ümumi məhsul həcmindəki artımın stabilliyi ilə müəyyən edilir.

III dövr: iqtisadi şərtlərin pisləşməsi hesabına inkişaf perspektivləri azalır, daraldıcı təcrid siyasətini labüd eən deflyasiyalı artım spiralı yaranır.

IV dövr: İqtisadiyyatdakı çöküş, əhalinin sosial təbəqəsi arasında uçurum tədricən dərinləşir. Orta təbəqəli əhali qrupları itir, həm iqtisadi, həm də sosial cəhətdən depressiya müşahidə edilir (4).

Kondratyevin yanaşması ortodoks iqtisadi nəzəriyyəyə müvafiq olduğundan qəbul edildi, lakin kommunist cəmiyyətində birmənalı qarşılanmadı. Buna səbəb Kondratyevin kapitalist cəmiyyətlərin qaçılmaz məhv yoluna olmadığını, əksinə zamanla dəyişən fazalara inkişaf meyilli olduğunu sübut etməsi idi.

Digər bir qrupa səkkiz-on iki il davam edən sənaye tsiklləri aiddir.

Üçüncü qrupa üç-dörd il müddətində mövcud olan “Kitçin” dalğalanmaları aiddir.

Hazırda iqtisad elminə 1300-dən çox tsikl növü məlumdur ki, bunların hər biri müxtəlif iqtisadi sektora təsir göstərməklə tərəddüdlərin meydana gəlməsinə səbəbiyyət verir.

Tsikllərin iqtisadi davam müddətinə görə aşağıdakı növləri fərqləndirilir:

1. İki-dörd il ərzində davam edən Kitçin tsiklləri. Onun əsas xarakteristik xüsusiyyətləri infilyasiya dalğalanmaları, məşğulluq-İşsizlik nisbətində, ehtiyatların həcmində dəyişmələr və sairidir.

2. Yeddi-on iki il davam edən Cuqlar tsiklləri-İnvestisiya tsiklləri adlanan bu fazalar infilyasiya və məşğulluq dərəcələrinin dəyişməsində özünü göstərir.

3. On altı-iyirmi beş il davam edən Kuznesta tsiklləri-gəlirlərdə, məcmu tələbin həcmində, immiqrasiyadakı dəyişmələrdə özünü göstərir.

4. Qırx-altmış il davam edən Kondratyev tsiklləri-əsaslı struktur dəyişiklikləri, tələbə təsir edəcək gücdə texnoloji yeniliklər zamanı yaranır.

5. İki yüz ilə qədər davam edə bilən Forresterə dalğalanmaları-enerji və materiallar sektorunda köklü dəyişikliklər və istehsalın strukturunun dəyişməsi ilə xarakterizə edilir.

6. Min illərlə avam edə bilən Toffler dalğalanmaları-bəşər sivilizasiyalarının inkişafı ilə mümkün olur (2).

Dövlətin iqtisadiyyata tənzimləyici müdaxiləsinin labüdlüyü 1929-32-ci illərdə “Böyük durğunluq” zamanında özünü daha qabarıq göstərdi. Cəmiyyəti mövcud sosial-iqtisadi böhrandan çıxara bilmək üçün hüquqi və iqtisadi tənzimləmə qaçılmaz oldu. Beləliklə, dövlət öz üzərinə bir sıra iqtisadi və hüquqi funksiyalar, vəzifələr götürməli oldu.

Uzunmüddətli dövrdə iqtisadi stabilliyin təmini, geniş təkrar istehsalın stimullaşdırılması, makroiqtisadi tarazlığın təmini, səmərəli idarəçiliyin təşkil edilməsi, işgüzar fəaliyyətin yaxşılaşdırılması məsələləri üçün dövlətin hüquqi baza əsasında tənzimləmə tədbirləri görməsi tələb olunandır. Dövlətin bu istiqamətdəki tənzimləmə siyasəti antitsiklik siyasət adlanır.

İqtisadi artım heç də hər zaman iqtisadi inkişaf anlamına gəlmir. İqtisadiyyatın ayrı-ayrı sektorlarındakı rəqəmsal artım əhalinin rifah halında öz əksini tapmadığı halda bu artımı inkişaf kimi xarakterizə etmək yanlış olardı. Eyni zamanda sosial və iqtisadi inkişaf anlayışları da bir-birindən ayrılır. Müxtəlif əhali qruplarına iqtisadi fəaliyyətin göstərdiyi təsirlər tədricən sosial problemləri də gündəmə gətirir və aktuallaşdırır. Məsələn, sənaye və emal sahəsinin inkişafı, bu sektorlardakı inkişafın ixrac yönümlülüyünün artımı sənaye sahələrini kənd təsərrüfatına nisbətə daha gəlirli edir. Kənd və şəhər arasında yaranan iqtisadi boşluqlar zamanla əhali qruplarının davranışında öz əksini tapmağa başlayır. Biz bunun regionlar arasındakı disproporsiya, bəlli şəhər

və şəhəratrafında kəskin mərkəzləşmə ilə nəticələndiyini görə bilərik. Tipik misal Bakı şəhəri və Abşeron rayonu ərazisində sənaye sahələrinin yüksək inkişafı ilə əhalinin kənddən bu ərazilərə miqrasiyası ola bilər. Regionların inkişafı arasında disbalansın olması, habelə həmin ərazilərin müvafiq istehsal sahəsi üzrə ixtisaslaşmaması, Bakı və ətrafının aqlomerasiyalaşması ilə nəticələnmişdir. Rəsmi mənbələrdə Bakı şəhərinin əhalisi iki milyon qeyd edilsə də, qeyri-rəsmi mənbələrdə bu say dörd milyona yaxındır. Kəskin təmərküzləşmə məhz regionlar arasında mövcud olan iqtisadi boşluqlar hesabına yaranmışdır. Bu çatışmazlıqlar nəinki sosial eyni zamana ekoloji problemləri də aktuallaşdırır. Davamlı iqtisadi inkişafa nail olunması üçün etibarlı hüquqi baza formalaşdırılmalı, istehsalın diversifikasiyasına nail olunmalıdır. Tsiklik iqtisadi inkişafa nail olunmasında sosial tərəqqinin də rolu əhəmiyyətliyədir. Məsələn, işçi qüvvəsinə münasibətdə gender ayrışdırılışının aradan qaldırılması, sosial cəhətdən zəif əhali qruplarının müxtəlif formalarda istehsalda cəlb edilməsi, istehsalda qadınların iştirakının stimullaşdırılması kimi faktorlar nəticə etibarilə iqtisadi inkişafa dəyər qatacaqdır (Dagner, 2018).

Ədəbiyyat

1. Allahverdiyev H., “İqtisadiyyatın hüquqi tənzimlənməsinin əsasları”, Dərs vəsaiti, Bakı, “İqtisad Universiteti” nəşriyyatı, 2009.
2. <https://azrefs.org/kafedra-iqtisadi-nezeriyye.html>
3. Evren Salmaz Veral, “Döngüsel ekonomiye geçiş doğrultusunda yeni tedbirler ve AB üye ülkelerinin stratejileri”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara, 2018, s. 463-488.
4. <http://unec.edu.az/application/uploads/2015/07/HT1.pdf>
5. Jihad Dagher, “Regulatory Cycles: Revisiting the Political Economy of Financial Crises”, IMF WORKING PAPER, Los Angeles, 2018.

Rəyçi: dos. L.Abişlı

Göndərilib: 21.12.2020

Qəbul edilib: 22.12.2020